

ŞEMSEDDİN-İ SIVÂSÎ DİVÂNİ'NDA HAZRET-İ MUHAMMED

Prophet Muhammed in Şemseddin-i Sivâsi's Divân

Mehmet Halil ERZEN*

Makale Geliş Tarihi: 11.03.2019

Makale Kabul Tarihi: 19.03.2019

ÖZET

Dünyaya gelmiş insanlar arasında Peygamber Efendimiz kadar sevilen, hürmet edileni yoktur. Çünkü O, Allah'ın da en sevdiği kulu, Habîbullâh'tır. Bütün İslâm âlemi için O, yaratılmışların en hayırlısı ve kâinatın övücü konumundadır. Sadece ümmeti tarafından değil diğer dinlere mensûb insanlar tarafından üstün ahlakı, meziyetleri ve örnek yaşayışı takdir edilip kendisine saygı gösterilmiştir. Asırlar boyu İslâm'ın koruyuculuğu ve dört kıtaya tanıtılması görevini hakkıyla yerine getiren Türk Devletlerinin çatısı altında teşekkül eden sanatsal faaliyetlerin şekillenmesinde Peygamber Efendimiz'e duyulan derin muhabbetin tesiri vardır. Osmanlı toplumunda Peygamber sevgisi o derece yüksektir ki adeta dinî inancın temellerinden birini meydana getirmektedir. Klasik, Tekke, Âşık edebiyatları ve ardından Batı tesiri altında gelişim sergileyen Tanzimat, Cumhuriyet dönemleri ve günümüz edebiyatı çerçevesinde yazılan eserlerde, Hazret-i Muhammed sevgisi, belirgin temalardan biri olarak varlığını sürdürmektedir. Türklerin İslâmiyetle buluştukları dönemden itibaren, Türk toplumu arasında O'na duyulan sevgi edebî eserlerde de filizlenmiş ve O'nun müstesna şahsiyeti etrafında bir Peygamber edebiyatı teşekkül etmiştir. Peygamber Efendimiz'in insanî taraflarından Peygamber yönüne, üstün ahlâkî vasıflarına, fiziksel husûsiyetlerine, mirâcına, gazalarına, mucizelerine, hicretine değin hemen her yönüne dair bir edebî tür ortaya çıkmıştır. Peygamber Efendimiz'in en fazla ele alındığı edebî mûhitlerin başında tasavvufî öğretinin okulu konumundaki tekke ve dergâhlar gelmektedir. Dinî temaların merkezde olduğu tekke-tasavvuf muhitinde yetişmiş, 16. Asrın sûfî şairlerinden Şemseddîn-i Sivâsî de dinî nitelikli birçok eserinde ve *Divân*'ında ehl-i sünnet çizgisinde öne çıkardığı Peygamber imajıyla dikkat çekici bir noktada durmaktadır. Sivâsî, *Divân*'ında yer alan on adet na't, gazel tarzında iki ilâhî ve diğer birçok şiirinde Peygamber sevgisi başta olmak üzere Hazret-i Muhammed'in üstün hususiyetlerine vurgu yapmıştır. *Şemsiddîn-i Sivâsî Divânı*'nda Hazret-i Muhammed imajını ortaya çıkarmaya çalıştığımız bu çalışmayla Klasik edebiyatta Peygamber sevgisinin yansımalarını ve Hazret-i Muhammed'in tekke-tasavvuf çevrelerindeki eserlerde öne çıkarılan yönlerini şiir örnekleri ışığında tespit etmeye gayret gösterdik.

Anahtar Kelimeler: Şemseddîn-i Sivâsî, Hazret-i Muhammed, peygamber sevgisi, tasavvuf.

* Dr. Öğrt. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı.
halilerzen@yyu.edu.tr

PROPHET MUHAMMED IN ŞEMSEDDİN-İ SIVÂSÎ'S *DIWÂN*

SUMMARY

The people who have come into the world are not as loved and respected as our Prophet. Because He is Allah's favorite servant, Habîbullâh. For the whole of the Islamic world, He is the best of the creatures and praised one for the whole universe. He is not only by his ummah, but also by the other people of other religions appreciated and respected because of his superior morals, virtues and exemplary living. There is influence on the Prophet Muhammad in shaping the artistic activities under the roof of the Turkish States which fulfilled his duty of protecting the Islam and introducing it to four continents throughout the centuries. The love of Prophet in the Ottoman society is so high that it constitutes one of the foundations of religious faith. Tanzimat, Tekke, Aşık literature, and then the development of the West under the influence of Tanzimat, Republican periods and works written within the framework of contemporary literature, Hazrat-i Muhammad's love, remains one of the distinctive themes. From the time when the Turks met Islam, the love for him among the Turkish society sprang up in the literary works, and a prophetic literature was formed around his exceptional personality. A literary genre has emerged from almost every aspect of the Prophet Muhammad, from the human sides of the Prophet to the direction of the Prophet, to His superior moral qualities, His physical desires, His legacy, His miracles, His worship. The most important literary poems of the Prophet were the Tekkes and schools of Sufism. Şemseddîn-i Sivâsî, one of the Sufi poets of the 16th century, who was raised in the neighborhood of tekke-tasavuf where the religious themes are at the center, stands out with his image of the Prophet which he emphasized in many religious works and the line of ehl-i circumcison in his Diwan. Sivâsî emphasized the superior interests of the Prophet Muhammad, especially the love of the Prophet, in the 10 poems and many other poems of the Diwan. In this study, in which we try to reveal the image of Hazrat-i Muhammad in the Shamsiddin-i Sivasi Diwan and we tried to determine the reflections of the Prophet's love in Classical literature and the aspects of Hazrat-i Muhammad which were emphasized in the works of the circles-sufism.

Key Words: Şemseddîn-i Sivâsî, Hazrat-i Muhammad, love of the prophet, mysticism.

GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatı ve tekke edebiyatı bünyesinde temâyüz eden eserlerin önemli husûsiyetlerinden biri, şairlerin mensûrsa eserlerine hamdele ile başlayıp salvele ile devam etmeleri, manzûmsa tevhid ve münacaatlardan sonra na'tlara yer vermeleri şeklindedir. "Na'tler, bu şairler için, dinî duygunun ve bu ekseninde Hazret-i Peygamber'e duyulan sevgi, bağlılık ve hayranlığın estetik form ve üslûplar içinde dışa vuruluşunun bir imkânı olmuştur. Bu yüzden referansı dînî değerler olan bir varlık idrâkinin inşâ ettiği bir medeniyetin çocukları olarak Divan şairleri, divanlarında bu türe özel bir önem vermişler; tevhid ve münacattan sonra üçüncü sıraya muhakkak bir na't koymaya özen göstermişlerdir."¹Bu sıralamaya hemen bütün şairler uymuş; eserlere tevhid, münâcat ve na'tler şeklinde bir sıralamayla başlamak gelenek halini almıştır. Peygamber Efendimiz'in diğer peygamberlerden üstün olması, Allah nezdindeki müstesna yeri, bütün insanlığı hidâyete erdirmekle görevlendirilmesi, tüm insanlığa rehberlik etmesi, üstün ahlâkî yönü, ümmeti için sonsuz fedâkarlıkta bulunması, O'na gösterilen muhabbet ve aşkın tesiri gibi birçok neden, edebiyatımızda O'nun için ayrılan yeri de özel kılmış ve bundan ötürü O'nun her bir üstün özelliği için bir edebî tür vücûda getirilmiş, hatta bazı türler etrafında çeşitli âdetler şekillenmiştir. Hazret-i Muhammed doğumu, mirâcı, isimleri, fiziksel özellikleri, sa-

¹ M. Fatih Andı, *Şiirin Ufku Hz. Peygamber'i Şiirle Sevmek*, Şule Yayınları, İstanbul, 2017, s. 13.

vaşları, hicreti, şefaati ve hadîs-i şerifleriyle edebiyatımızda hakkında en çok eser verilen şahsiyettir. Peygamber Efendimiz merkezli temâyüz eden edebî türler şunlardır: Na't, Mevlid, Esmâ-ı Nebî, Mîracnâme, Siyer, Mucizât-ı Nebî, Gazavât-ı Resûl, Şemâil, Hilye-i Şerîf, Şefaatnâme, Ahlaku'n-Nebî, Muhammediye, Hicretnâme ve Kırk Hadis. Hazret-i Muhammed'in etrafında şekillenen bu edebî türlerle asırlar boyunca binlerce eser meydana getirilmiş, böylece bir Hazret-i Muhammed edebiyatı teşekkül etmiştir. Bahsi geçen edebî türler ve mutasavvıf şairlerin divanları, geniş halk kitlelerinin İslâm'ı öğrenmesinde, Peygamber Efendimiz'i görmedikleri halde O'nu tanıyıp derin bir muhabbetle bağlanmalarında ve bir Peygamber tasavvurunun oluşumunda etkin rol oynamıştır. Peygamber Efendimiz'in kutlu doğumunu anmak adına mevlit okutma, evlere vesikalar şeklinde hilyesini ve esmâ-ı nebîsini asmak, kırk hadisini ezberleyip öğretmek gibi âdetler de yine bu edebî gelenek çerçevesinde gelişim göstermiştir. Hazret-i Peygamber sevgisine dayanan na't geleneği sadece Klasik edebiyat ve tekke çevreleriyle sınırlı kalmamış, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e ve günümüze değin² aynı geleneğin bir sonucu olarak çok sayıda eser yazılmaya devam etmiştir.

Tekke-tasavvuf muhitinde yetişmiş ve bağlı olduğu gelenek çizgisinde başta *Divân*'ı olmak üzere birçok eser yazan sûfî şairlerimizden biri de XVI. Asırda yaşamış olan Şemseddîn-i Sivâsî (ö. h.1006/m.1597)'dir. Şemseddîn-i Sivâsî, h.926/m.1520'de Tokat'ın Zile ilçesinde dünyaya gelmiştir. Hayatının büyük bölümünü Sivas ilinde geçirdiği için Sivâsî lakabıyla anılmıştır. Babası Halvetî şeyhlerinden olup Horasan'dan Anadolu'ya gelmiştir. İlk tahsilini babasının yanında alan Sivâsî, devrin önemli âlimlerinden dersler görüp eğitimi tamamladıktan sonra İstanbul'da Sahn Medreseleri'nde müderrislik görevini ifâ etmiştir. İstanbul'dan Zile'ye döndükten sonra irşad faaliyetlerine devam eden Sivâsî, Halvetiyye tarikatının Şemsiyye kolunu kurar. Şemsiyye ya da daha sonraları değişen adıyla Sivâsîyye, İstanbul başta olmak üzere Anadolu ve Balkanlarda geniş halk kitlelerine hitap ederek faaliyetlerini sürdürmüştür. Seksen yıla yakın ömrünü ilme, öğrenci yetiştirmeye ve irşad faaliyetlerine adayan gönül erlerinden Şemseddîn-i Sivâsî Hazretleri, h.1006/m.1597 tarihinde Sivas'ta vefat eder.³

Çalışmamızın konusunu sûfî şairlerimizden Şemseddîn-i Sivâsî'nin ehl-i sünnet çizgisinde yazdığı şiirlerinin toplandığı *Divân*'ında Peygamber Efendimiz'in hangi yönlerinin tarif ve tavsif edilerek öne çıkarıldığı teşkil etmektedir. Kütüphanelerde birçok nüshası mevcûd olan *Divân*'la ilgili şu ana kadar bir lisans tezi⁴, iki de

² Tanzimat sonrası Türk edebiyatında Hazret-i Peygamber konulu şiirlere ilişkin bir inceleme için bkz. İsmail Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012.

³ Şemseddîn-i Sivâsî, *Şemseddîn-i Sivâsî Divânı*, haz. Fatih Ramazan Süer, H Yayınları, İstanbul, 2017, s. 5-13.

⁴ Abuzer Biçer, *Divân-ı Şeyh Ahmed Şemse'd-dîn Sivâsî*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1977.

doktora tezi⁵ hazırlanmıştır. Bu makalede, en son basılan edisyon olması, daha önceki çalışmalarda yer alan bazı eksiklerin giderilmesi ve daha güncel bir çalışma olması dolayısıyla Fatih Ramazan Süer'in çalışmasını esas kaynak aldık.

Anadolu'nun gönül erlerinden ve mânevî mimarlarından Şemseddîn-i Sivâsî, bütün şair sūfilerde olduğu üzere didaktik bir dil kullanarak dinî-tasavvūfî konuları, başta tekke çevresi olmak üzere tüm insanlara öğretmeyi amaçlamıştır. *Divân*'ında ağırlıklı olarak tevhid konusu ve tasavvufun ilkeleri, adâb ve erkânını işlemiştir. Şiirlerinin önemli diğer bir konusunu ise Peygamber Efendimiz teşkil etmektedir. *Divân*'ında Efendimiz'in hem beşerî yönünü, yüce bir ahlâk üzerine yaratılmasını, sahip olduğu üstün tarafları, fedâkârlığı, âlim kişiliğini işlemiş, hem de O'nun peygamberliğine ve sünnetine uymanın gerekliliğine vurgu yapmıştır. Ehl-i sünnet anlayışına bağlı olan şair, aynı zamanda samimi bir peygamber âşığıdır. *Divân*'ında yer alan 10 na't, gazel tarzında söylenmiş iki şiir ve başka birçok beyitte Hazret-i Muhammed'den bahsetmesi, O'nun üstün yönlerini ve sevgisini işlemesi bunun en önemli göstergesidir. Tespit edilen şiir ve beyitlerde Peygamber Efendimiz'in hangi yönleriyle ele alındığı çeşitli başlıklar altında, bahsi geçen şiirlerden iktibâs ve açıklamalarla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. Bir İnsan Olarak Hazret-i Muhammed

a. Adları ve Sıfatları

İsimler, bir varlığı diğer hem-cinslerinden ayırt etmek için kullanılır. Kur'ân-ı Kerîm'de geçtiği üzere Allah, Âdem'i yarattıktan sonra ona konuşmayı, eşya ve diğer varlıkların isimlerini öğretmiştir. “Ve Âdem'e bütün esmâyı (isimleri) talim eyle(yip öğret)di, sonra o âlemîni melâikeye gösterip “Haydin, davanızda sâdıksanız bana şunları isimleriyle haber verin! Buyurdu.”⁶En güzel adlar Allah'ındır. Kur'ân-ı Kerîm'de el-Esmâü'l-Hüsnâ şeklinde 4 ayrı âyette⁷zikredilen terkip, Allah'ın güzel adlarını temsil etmektedir. Kur'ân'daki bu âyetlerde en güzel isimlerin Allah'a ait olduğuna dikkat çekilmiş, O'na bu güzel isimleriyle dua edilmesi, bunda eğriliğe düşülmemesi, aksi durumda büyük bir cezânın geleceği konusunda ikâzlarda bulunulmuştur. Allah'ın güzel adları ve bu isimlerin faziletlerinin konu edinildiği müstakil manzum ve mensûr esmâ-i hüsnâlar teşekkül etmiştir. Böyle bir türün oluşumu ve rağbet görmesinde belirleyici olan tabii ki Kur'ân-ı Kerîm'de geçen bu âyetler ve Peygamberimizden rivâyet edilen bazı hadis-i şeriflerdir. Nitekim rivâyet edilen şu ve benzeri hadîs-i şerifler, hem esma-i hüsnâların bir tür olarak gelişiminde hem de toplum olarak bu adları ezberlemenin ve vesikalar şeklinde evlerde bulundurmak

⁵ Recep Toparlı, *Dîvân (Şemseddîn-i Sivâsî Külliyyâtı I)*, Sivas Belediyesi Yayınları, Sivas, 2015; Fatih Ramazan Süer, *Şemseddîn Sivâsî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Doktora Tezi, Sivas, 2015.

⁶ Bakara Sûresi, 31. Âyet. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâl-i Şerîfî*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2000, s. 7.

⁷ Bkz. A'râf Sûresi, 180. âyet, İsrâ Sûresi, 110. âyet, Tâhâ Sûresi, 8. âyet, Haşr Sûresi, 24. âyet.

gibi bir kültürün oluşumunda son derece belirleyici rol oynamıştır: “Allah’a has 99 - yüzden bir eksik- isim vardır. Bu isimleri kim sayarsa (veya ezberlerse) cennete girer.”⁸

Fahr-ı kâinât olan Peygamber Efendimiz, Resûl ve nebî kimliği dışında yaşadığı toplumun bir bireyi olarak insân kimliğiyle de karşımıza çıkar. En üstün ahlakla yaratılmış olan Habîbullâh’ın Muhammed, Ahmed, Mustafa, Mahmud gibi çok bilinen adlarının ötesinde, O’na olan sevginin, bağlılığın bir sonucu olarak, şahsî özelliklerinden de esinlenerek birçok isim ve sıfat verilmiştir. Hazret-i Muhammed’in adlarını temsilen kullanılan esmâ-ı nebî, aynı zamanda edebiyatımızda tıpkı esmâ-i hüsnalar gibi müstakil bir tür olarak temâyüz etmiştir. Bunlar, “Hz. Peygamber’in Kur’an’da, diğer mukaddes kitaplarda ve hadislerde geçen isimlerinin yanında ashâbının onun için kullandığı, dinî ve edebî eserlerde onu vasfetmek için zikredilmiş isim ve sıfatlarından derlenmiş, doksan dokuzdan 2000’e kadar varan isimlerini açıklayan manzumelerle konuyu hadis veya kelâm açısından inceleyen mensur eserlerdir.”⁹ Emine Yeniterzi, esmâ-ı nebîlerin teşekkülü ve mâhiyetiyle ilgili şu tespitlerde bulunur: “Esmâ-i Nebî türünden bu eserlerde; Hz. Muhammed (SAV)’in Kur’an-ı Kerîm’de, hadislerde, diğer semâvî kitaplarda anılan isimleri ile dinî kültürde O’na verilen adlar ve künyeleri bir araya getirilir. Bu isimlerde; Hz. Peygamber’in ezelf ve ebedî üstünlükleri, hidayeti, rahmeti, şefaati, Cenâb-ı Hakk’ın huzurundaki özel yeri, her yönden seçkinliği, ümmetinin gözündeki değeri ve O’na duyulan sevgi ve hürmet dile getirilir. Hz. Peygamber’in methine mahsus bir tür olan na’tlarda bu isimlere yer verilirken, şairler bu adları şairane benzetmeler veya hüsn-i ta’lillerle ele alırlar.”¹⁰

Peygamber sevgisinin önemli bir yer tuttuğu, barındırdığı 10 na’t ve birçok beyitle âşık olan Şemseddîn-i Sivâsî Divânı’nda, O’nu övmek ve birçok yönünü vurgulamak için teşekkül etmiş Fahr-ı Kâinât, Habîbullâh, Habib-i Kirdgâr, Şefî’-i Müznibîn, Resûl-ı Kibriyâ, Sultân-ı Âlem gibi bazı adların dışında, Peygamber Efendimiz’in Muhammed, Mahmud, Ahmed, Ahmed-i Muhtar ve Mustafa isimleri zikredilmiştir:

Mekke yurdun Medîne-i Münevver
Şehründür Muhammed Mustafâ senün
Şerî’at tarîkat sünnet ne ki var
Sırrundur Muhammed Mustafa senün

⁸ İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd, *Sünen*, thk. Şu’ayb el-Arnaût vdğ., I-V, Dâru’r-Risâleti’l-Âlemiyye, Beyrut, 2009, Fadli’d-Duâ, 10 ; Müslim, Zikir, 2; Buhârî, Şurût, 18.

⁹ Mustafa Uzun, “Muhammed”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2005, C. 30, s.458

¹⁰ Emine Yeniterzi, “Edebiyatımızda Hazret-i Peygamber’in İsimleri ve Harflere Dair”, *Yüzakı*, S.14/Nisan, 2006, s. 31.

Seni nûrdan yaratmışdur ol Mevlâ
Şefâ'atün irişür cümle kula
Makâmun Mahmûd Firdevs-i a'lâ
Yiründür Muhammed Mustafa senün (s.178)¹¹

Bu cânım içre cânım Mustafâ'dur
Gönül tahtında hânım Mustafâ'dur. (s.176)

Çün inzâl eyledi Kur'ân Muhammed eyledi beyân
Küllü men dahi olsa Fân seyrânım vahdet iledür. (s.200)

Kemâl-i Ahmed'i Bû Cehl'e sorma
K'anı kör eylemişdür cehl ü 'udvân
Anı Bû Bekr'e sor kim oldur ehil
Açupdur dîdesini 'ilm ü 'irfân (s. 309)

b. En Sevilen

Âlemin en hayırlısı ve üstün bir ahlak üzerine yaratılmış olan Hazret-i Muhammed, hem Allah'ın habibi, sevgili kulu, hem de ümmeti tarafından en sevilendir. Peygamber'e duyulan sevgi, sahâbiden günümüze kadar birçok vesileyle dile getirilmiştir. Nitekim ashâbından birçok kişi tarafından söylenen "Fidâke ebî ve ümmî Yâ Resûlallâh" ifâdesi ve O'na olan sevginin dile getirildiği başta na't türü olmak üzere birçok edebî ürün, hiç kimsenin O'nun kadar sevilmediğinin önemli bir kanıtı mahiyetindedir. "Sizden biriniz beni annesinden-babasından, çoluk-çocuğundan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olamaz."¹² Şeklindeki hadis-i şerif de İslâm'ın emrettiği gibi bir mümin olmanın ancak Peygamberimizi hakıyla sevmekten geçtiğini ortaya koymaktadır. Yaşadığı dönemden günümüze kadar, görülmediği halde bu kadar sevilen ve muhabbet duyulan başka hiç kimse olmamıştır. Kendisini peygamber âşığı, divânesi şeklinde tasvir eden Şemseddîn-i Sivâsî, *Divân*'ında *habîb*, *habîb-i Zü'l-celâl*, *mahbûb-ı Hak*, *Hak Ta'âlânun Habîbi*, *Habîb-i Kirdgâr*, *Habîbullâh* gibi ifâdelerle Peygamber Efendimiz'in bu yönüne vurgu yapmıştır.

Bizi haşr eyle yarın Ahmed-i Muhtâr'un ile
Rûz u şeb artdı cünûnum olmuşam dîvânesi (s.169)

¹¹ Makalede yer alan şiir parçalarının tamamı, buldukları sayfa numaralarıyla birlikte Fatih Ramazan Süer'in hazırladığı çalışmadan alıntılanmıştır. Bkz. Şemseddîn-i Sivâsî, *Şemseddîn-i Sivâsî Divânı*, haz. Fatih Ramazan Süer, H Yayınları, İstanbul, 2017

¹² Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmi'u's-Sahîh*, thk. Mustafa Dîbel-Buğâ, Dâru İbn Kesîr, Dımaşk-Beyrut, 1993, İmân 7; Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc, *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, I-V, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire, 1991, İmân 16.

Murâdum Hak bu ‘aciz ile ‘aceb hâlim nice ola
Habîbüne giden yola bize fazl it hidâyet vir (s.167)

Habîb-i Zü'l-celâl oldur hem oldur Mefhar-ı ‘Âlem
Yanar nâr-ı cehennemde kim anun ola şekkâkı (s.276)

Dir idün el-fakru fahrî her dem ey Mahbûb-ı Hak
Şâh-ı kevneyn iken olmayup muhibb-i mâsivâ (s.172)

Reşk-i cinân oldu [yine] ravza-i pür-nûr-ı Habîb
Aslı cihândur görene ravza-i pür-nûr-ı Habîb (s.173)

Hak Ta‘âlâ'nun Habîbidür Muhammed Mustafa
Ol dahi râhat olmayub ümmet için ağladı (s.276)

Kalbi Beytullâh okıdı ol Habîb-i Kirdgâr
Sende bu iş yok meger bî-hânesin bî-hânesin (s.232)

c. En Fedâkâr (Ümmetin Koruyucusu)

Peygamber Efendimiz'in üstün özelliklerinden biri de ümmetine duyduğu sevgi ve ümmeti için gösterdiği fedâkârlıktır. “Hz. Peygamber hem dünyada hidayet vesilesi olarak hem de ahirette şefaatiyle ümmetin iki cihanda koruyucusudur. O'nun tek dileği ümmetin kurtuluşudur.”¹³ Ümmeti tarafından bu kadar sevilmesinin önemli nedenlerinden biri de budur. Allah'ın Habîbi olan Hazret-i Muhammed, ümmeti için gözyaşı dökmüştür.

Hak Ta‘âlâ'nun Habîbidür Muhammed Mustafa

Ol dahi râhat olmayub ümmet için ağladı (s.276)

Şefî'-i müznibîn olan Hazret-i Muhammed, günâhkar ümmetin kıyamet günü, günahlarının şefâ'atçisidir. Şemseddîn-i Sivâsî Divânı'nda en çok işlenen konuların başında O'nun şefâ'ati gelmektedir. Başta şair olmak üzere ümmetin bütün günahkârları, hatta evliyâ ve enbiyâ bile O'nun şefâ'atine muhtaçtırlar ve bunu ümit etmektedirler:

Diyicek düşmenlerün yâ leytenî küntü turâb
Senden umarlar şefâ'at evliyâ vü enbiyâ (s.172)

Kapuna geldi ‘âsîler şefâ'at yâ Resûlallâh
Suçını bildi kâsîler şefâ'at yâ Resûlallâh

¹³ Emine Yeniterzi, “Hulâsatü'l-Hakâyık'ta Hz. Peygamber'in Üstün Özellikleri”, Uluslararası Hâce Muhammed Lutfî (Alvarlı Efe) Sempozyumu (25-26 Nisan 2013 Erzurum) Bildiriler, C. 2, s. 403.

Senün ‘âşıklarundur hep senün sâdıklarundur hep
Senün lâyıklarundur hep şefâ‘at yâ Resûlallâh

Kapundan özge yok kapum tapundan özge yok tapum
Bu dem geldim bilüp suçum şefâ‘at yâ Resûlallâh

Günah oldı işüm her dem benüm kapunda kemden hem
Gözüm yaşlı dilüm pür ğam şefâ‘at yâ Resûlallâh (s.174,175)

Risâlet anda hatm oldı Şefî‘-i Müznibîn oldur
Bilür ol nice sultandır olanlar zerre idrâkı (s.276)

d. En Seçkin ve Övünülen

Bütün insanlığın övücü olan Hazret-i Muhammed, insanların en seçkini konumdadır. Nitekim Allah Ta‘âlâ, bir hadîs-i kudsîde belirttiği üzere, âlemleri ve kâinatı O’nun yüzü suyu hürmetine yaratmıştır.¹⁴ *Sivâsî Divânı*’nda Peygamberimizin bahsi geçen yönlerine dikkat çekilirken ilgili hadîs-i kudsîye de atıflar yapılmıştır. Hazret-i Muhammed’in bu yönleri, *Divân*’da *Fahr-ı Cihân*, *Mefhâr-ı ‘Âlem*, *Sultân-ı ‘Âlem*, *Ulu Şâh* terkipleriyle karşılanmıştır:

Ey fahr-ı Cihân hâce-i kevneyn-i müzekkâ
Erbâb-ı kerâmâta tapun maksad-ı aksâ (s.171)

Habîb-i Zü’l-Celâl oldur hem oldur Mefhar-ı ‘Âlem
Yanar nâr-ı cehennemde kim anun ola şikâkı (s. 276)

Ey çeşm-i hakâretle bakan merd-i fakîre
Ol fakr ile fahr eden Ulu Şâh’ı unutma (s.249)

Çü sahnında yatur Sultân-ı ‘Âlem
Anun nûriyla mehtâb oldı Taybe (s.257)

Bizi haşr eyle yarın Ahmed-i Muhtâr’un ile
Rûz u şeb artdı cünûnum olmuşam dîvânesi (s.169)

¹⁴ Levlâke levlâk lemâ halaktü’l-eflâk. (Sen olmasaydın, sen olmasaydın ‘âlemleri yaratmazdım.) Bkz. ‘Alîy-yü’l-Kârî Ebû’l-Hasen Nûreddîn Ali, *Mevzûat*, el-Mektebetü’l-İslâmî, Beyrut, 1986, s. 288. / İbnü’l-Cevzî, Abdurrahman b. Ebû’l-Ferec, *Kitâbu’l-Mevzûat*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, Mektebetü’s-Selâfiyye, Medine, 1966, I, 289.

Tâ nûr bula rûy-ı zemîn Mûcid-i 'Âlem
Eflâki senün şânun için eyledi inşâ (s.171)

Anunçün oldı ol âgâh semâvât arz u Şems ü Mâh
Anunçün Hak Ta'âlâllâh didi şânında levlâk'ı (s.276)

e. En Değerli

Allah'ın en sevdiği kulu, mahbûb-ı Hak olan Hazret-i Peygamber, her iki cihânın en değerli varlığı, sultânı, Şâh-ı kevneyndir. O, her iki âlemin padişâhıyken bile dünyâyâ meyletmemiştir:

Dir idün el-Fakru Fahri her dem ey mahbûb-ı Hak
Şâh-ı kevneyn iken olmayub muhibb-i mâsivâ (s.172)

Bu dünyaya gelen nebîlerin hepsi onu meth etmiş, Yûsuf Peygamber O'nun güzelliğini övmüştür:

Ne denlü enbiyâ geldi kamusı anı medh itdi
Anun hüsnini vasf itdi olub Yûsuf ana sâñ (s.277)

Yeşeren otlardan, kuşlara, hayvanâta değin bütün âlemde yukarıdan en aşağıya ne varsa her şey O'nu övmektedir:

Biten otlar anı söyler öten kuşlar anı öger
Tağılıpudur kamu 'âlem bu fevkânî vü tahtânî (s.277)

Esen yeller O'nun ayağının tozuna hasretidir, dikende vücûd bulan güller ise O'nun mübârek terinin sonucudur:

Gubâruna hasretdür esen yiller
Her hutbede ismin okuyan diller
Dikende açılan kırmızı güller
Teründür Muhammed Mustafâ senün (s.294)

Dünya güneşi O'nun mübârek cemâlinin nûruna nazaran zerre bile değildir, ummânlar ise O'nun cömertlik denizinin yanında en düşük katre mesâbesinde bile sayılmazlar:

Cemâlün nûrına nisbet cihân şemsi degül zerre
Denizler bahr-ı cûdından sayılmaz kemterin katre (s.250)

f. En Âlim ve Bilgili

Hazret-i Muhammed'in herhangi bir eğitim görmediği, okuma yazma bilmediği *ümmî* lakabıyla anlatılmıştır. Dünyada herhangi bir eğitim almayan Efendimiz'e Allah tarafından bütün ilimler öğretilmiştir. "Hz. Peygamber aynı zamanda Âlim,

Alîm, A'lem, Allâme isimlerinin de sahibidir. Zira Hz. Peygamber, Cenab-ı Hakk'ın O'na lütfe ettiği ledün ilmi ile Câmî'ü'l-ilm'dir; hem beşer idrakine dâhil ilimler hem de ilm-i İlâhî ile teşhiz edilmiştir; ledün ilminin kevseri, İlâhî hikmetlerin hazinesi O'na lütfedilmiştir."¹⁵Şemseddîn-i Sivâsî de Divan'ında çeşitli vesilelerle O'nun âlim yönüne işâret etmiştir.

O, bütün âlemin cehâlet karanlığına gark olduğu bir zamanda dünyaya ayak basmış ve gelişiyile tüm insanlığı ve yeryüzünü aydınlatmıştır:

Kamu 'âlem cehâletde kalırdı zulmet içinde
Cihâna çün kadem basdı münevver eyledi hâkı (s.276)

O'nun ilim denizinden bir katreye ulaşan kişi, kalbinin kuyusundan bilgi zembemini çıkartır:

Bahr-ı 'ilminden anun bir katreye vâsıl olan
Çâh-ı kalbinden ma'ârif zembemini tefcîr ider. (s.170)

İlmin bereketi, Hazret-i Muhammed'in zâtı vasıtasıyla. Gönül aynasını cilalayan ise O'nun şevkidir:

Zâtundur olan vâsıtâ-i feyz-i ma'ârif
Şevküdür iden 'âyîne-i kalbi mücellâ (s.171)

Kudret eliyle terbiyelenmiş olan Hazret-i Âdem, Hazret-i Muhammed'in ilim mektebinde kendini ilme vermiş, okumakla meşgul bir talebedir:

Ey mekteb-i 'ilmünde şehâ bir müte'allim
Âdem ki yed-i kudret ile oldı mürebbâ (s.171)

Hazret-i Muhammed'in ilim denizinden kismetine vâsıl olan, armağanını bulan âşık, su gibi her köy kenarında akan nehre akmaz:

Şehâ bahr-ı 'ulûmuñdan nevâle irişen 'âşık
Akar mı su gibi her kûy kenârında akan nehre (s.251)

2. Peygamber Olarak Hazret-i Muhammed

a. Allah'ın Resûlü ve Peygamberlerin Sonuncusu

Hazret-i Muhammed, Âdem aleyhi's-selâm ile başlayan peygamberlik silsilesinin son halkası durumundadır. Her ne kadar ilk peygamber Hazret-i Âdem ise de rûhu ilk yaratılan Hazret-i Muhammed'dir. "Küntü nebîyyen ve Âdeme beyne'l-mâ'i ve't-tîni. (Ben nebî iken Âdem su ile çamur arasındaydı.)"¹⁶ O, Kur'ân'da da

¹⁵ Yeniterzi, "Hulâsatü'l-hakâyık'ta Hz. Peygamber'in Üstün Özellikleri", s. 396.

¹⁶ 'Aliyyü'l-Kâfî, age, I, 268.

belirtildiği üzere, Allah'ın elçisi, Peygamberlerin sonuncusu ve en büyüğüdür. “(Ey müminler)! Muhammed sizin rical/(erkek)lerinizden hiç birinin babası değil, velâkin Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin hâtemidir (sonuncusudur). Allah her şeye alîm (vâkıf) bulunuyor.”¹⁷ Şemseddîn-i Sivâsî Divânı'nda bahsi geçen âyet ve hadis-i şerifle aynı çizgide yani ehl-i sünnet anlayışına uygun biçimde söz konusu edilen Hazret-i Muhammed'in, Allah'ın elçisi ve kitap sahibi bir peygamber olduğunu belirtmek için *Resulullâh*, *Resûl-ı Kibriyâ*, *Allah'ın Resûlü*, *Şâh-ı Resûl* gibi ifâdeler tercih edilmiştir.

Allâh'un Resûli hak Peygamber'i
Açdun dîn-i İslâm'a koydun bu yolu
Ebû Bekir 'Ömer 'Osmân u 'Alî
Yâründür Muhammed Mustafâ senün (s.178)

Çapuna geldi 'asîler şefâ'at yâ Resûlallâh
Suçunu bildi kâsîler şefâ'at yâ Resûlallâh (s.174)

Allah'ın verdiği eçilik görevi O'nunla son bulmuştur, yani son peygamberdir. O, ümmetinin kıyamet günü günahlarının şefâ'atçisidir. Zerre kadar idrâk sahibi olan herkes O'nun nasıl yüce bir sultân olduğunu bilir:

Risâlet anda hatm oldu Şefî'-i Müznibîn oldur
Bilür ol nice sultândur olanlar zerre idrâkı (s. 276)

b. Peygamberler Arasında En Üstün Olanı

Kur'ân-ı Kerim'de şu âyetlerde belirtildiği üzere Allah katında peygamberler arasında üstünlük açısından farklılık söz konusudur. “O işâret olunan resûller (var ya), biz onların bazısını bazısından efdal kıldık; içlerinden kimi var (ki) Allah kelâmına kelim etti, bazısını da derecelere daha yükseltilere çıkardı...”¹⁸ “Hem Rabbin göklerde ve yerde kim varsa hepsine a'lemdir (vâkıftır). Celâlim hakkı için, peygamberlerin de bazısını tafdil ettik (üstün kıldık) ve Dâvûd'a bir Zebûr verdik.”¹⁹ Hazret-i Peygamber, bütün nebîler arasında en üstün olanı ve yüce bir ahlâk üzere yaratılanıdır. Allah'ın, diğer peygamberlere adlarıyla hitap ederken, Efendimiz'e ey peygamberim, *ey Resûlüm* şeklinde hitâp etmesi O'nun Allah katındaki üstünlüğünü gösterir. Peygamberimizin bütün enbiyâdan daha üstün olduğunu ortaya koyan önemli emârelerden biri de diğer peygamberler sadece kendi milletlerine gönderilirken Hazret-i Muhammed bütün âlemlere rahmet ve kurtuluş vesilesi olarak görevlendirilmiştir. O, sadece Araplara değil bütün insanlığa gönderilmiştir. Nitekim şu âyet-i

¹⁷ Ahzab Sûresi, 40. Âyet. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâl-i Şerîfi*, İşâret Yayınları, İstanbul 2000, s. 424.

¹⁸ Bakara Sûresi, 253. Âyet. Yazır, *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâl-i Şerîfi*, s. 43.

¹⁹ İsrâ Sûresi, 55. Âyet. Yazır, *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâl-i Şerîfi*, s. 288.

kerîmeler bunun en güzel kanıtıdır: “(Yâ Muhammed de ki: Ey insanlar! Haberinizi olsun ben size, sizin hepinize (gönderilen) Allah’ın resûlüyüm...”²⁰, “Seni de başka değil, ancak bütün insanlara şamil bir risâletle rahmetimizin müjdecisi, azabımızın habercisi (olarak) gönderdik.”²¹, “Ve seni sade(ce) âlemîne (tüm insanlara) rahmet(imizin bir işareti) olarak göndermişizdir.”²²

Ayrıca Allah’ın, âlemleri O’nun yüzü suyu hürmetine yaratması da yine Peygamberimizin üstünlüğünü gösteren delillerdendir:

Tâ nûr bula rûy-ı zemîn Mûcid-i ‘Âlem
Eflâkî senün şânun için eyledi inşâ (s.171)

Şemseddîn-i Sivâsî de *Divân*’ında İslâm anlayışına uygun şekilde, peygamberimizin üstün vasıflarını vurgulamış, bazen doğrudan bazen de dolaylı şekilde enbiyâdan üstünlüğüne dikkat çekmiştir. Hazret-i Mûsâ, Hazret-i İbrâhim ve Hazret-i Süleymân gibi peygamberlerin mucizelerine telmihte bulunan Sivâsî, bunlara karşılık Peygamberimizin üstün meziyetlerine ve gösterdiği mucizelere vurgu yapmıştır. Allah tarafından gönderilmiş bütün peygamberler, Efendimiz’i övmüşlerdir. Güzelliğiyle bilinen Yusuf aleyhi’s-selâm bile Peygamberimizin güzelliğini methederek bu hususta O’ndan sonra gelidiğini göstermiştir. Nitekim, O öyle müstesna bir Peygamberdir ki gökteki ay bile emrine râm olup parmağının işaretiyle ikiye bölünmüştür.

Ne denlü enbiyâ geldi kamusı anı medh itdi
Anun hüsnini vasf itdi olup Yûsuf ana sâñî

Halîlullâh’a ger berdü selâm oldıysa ol nârî
Sövündü hep bu doğdukda mecûsun cümle nîrânî

Ne var Mûsâ asâsın ejdeha itdiyse destinde
Bu tiryâk-ı nübüvvet ile edm itdi nice su’bânî

Süleymân tahtına binüb iki aylık yol aldıysa
Yarım dem içre ol server geçüpdür haddi imkânî

Kamer devrinde geldi ger velî emrine râm idi
Anı görince şakk itdi işârâtıyla fermânî (s.277)

Feyyâz-ı kelim olan Hazret-i Mûsâ, Efendimiz’in zamanında yaşasa kendisine tâbi olurdu ancak. Hazret-i İsâ’nın ölü bedeni diriltmesinde şaşılacak bir durum yoktur, çünkü Hazret-i Muhammed bütün ölü gönülleri nefesiyle ihyâ etmiştir.

²⁰ A’râf Sûresi, 158. Âyet. Yazır, *Kur’ân-ı Kerîm ve Meâl-i Şerîfi*, s. 171.

²¹ Sebe Sûresi, 28. Âyet. Yazır, *Kur’ân-ı Kerîm ve Meâl-i Şerîfi*, s.432.

²² Enbiyâ Sûresi, 107. Âyet. Yazır, *Kur’ân-ı Kerîm ve Meâl-i Şerîfi*, s. 332.

İrişse senün asrına tâbi' olur idi
Feyyâz-ı kelîm olmuş iken Hazret-i Mûsâ

Hayy oldı kamu mürde gönüller nefesünden
İhyâ-yı beden kılsa n'ola mu'ciz-i İsâ (s.172)

O'nun can besleyen sözleri her nerede olsa cana can katar. Hikmetli nefesiyle o an Hazret-i İsâ ağzını açabilir mi?

Nutk-ı cân-perveri her kanda ola rûh-efzâ
Dem-i hikmetle o dem açma 'İsâ deheni (s.174)

Peygamberimizin, Allah'a yakınlığını ifâde eden *li ma'allah* denilen bir makâmı vardır ki Resûl Allah'la o makâmdayken, Mûsâ Tûr-ı Sinâ'da sözü kısa tutar:

Lî-ma'allâh Tûrına ağdukda sen Şâh-ı Rüsûl
Tûr-ı Sînâ'da Kelîm eyleye kûteh sühanı (s.174)

Nebîlerin gözlerinin nûru ve evliyânın cisimlerinin rûhu olan Hazret-i Muhammed'in şefâ'atine sadece günahkârlar ve ümettinden insanlar değil evliyâ ve enbiyâ da muhtaçtır:

Ey nûr-ı çeşm-i enbiyâ ey rûh-ı cism-i evliyâ
Hak dir leyse sırrın beyân seyrânım vahdet ilidür (s.200)

Diyicek düşmenlerün yâ leytenî küntü turâb
Senden umarlar şefâ'at evliyâ vü enbiyâ (s.172)

c- Allah'a En Yakın Peygamber

Peygamber Efendimiz Mirâc hadisesi dolayısıyla Allah'a yakınlığın en yüksek derecesine *ev ednâ* mertebesine varmıştır. Yine, Allah'ın Habîbi olan Efendimiz, bir hadis-i şerifinde Allah ile aralarında çok özel bir vakit olduğundan bahseder. Sahih hadis olarak kabul edilmemekle birlikte tasavvuf erbâbı arasında oldukça yaygın olan, Kuşeyrî Risâlesi'nde de söz konusu edilip Peygamber Efendimiz'in kendi husûsi vaktini haber verdiği belirtilen²³ ve Peygamberimizin Allah'a olan yakınlığını ortaya koyan, "Benim, Allah ile öyle bir vaktim var ki, ne mukarreb bir melek ne de mürsel bir nebi benimle birlikte o vaktin içine sığar"²⁴ meâlindeki bu hadis-i şerifi *lî-ma'allâh* ifâdesiyle iktibâs eden Sivâsî, Peygamberimizin Allah katındaki müstesnâ yerine yani Makâm-ı Muhammedî'ye işâret eder:

²³ Ebü'l-Kâsım Zeynülsîlâm Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik el-Kuşeyrî, *Kuşeyri Risâlesi*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991, s. 212.

²⁴ İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî el-Cerrâhî, *Keşfü'l-hafâ ve Muzîlül-İlbâs ammâ İştêrehû mine'l-ehâdîs-i ale's-sünneti'n-nâs*, Beyrut, 1988, C.2, s. 173-174.

Lî-ma‘allâh Tûrına ağdukda sen Şâh-ı Rüsûl
Tûr-ı Sînâ’da Kelîm eyleye kûteh sühânı (s.174)

Güher kânda olup tekâmîl ‘urûc eyler o dem asla
Makâm-ı kuds-i lâhûtdan görür ol lî-ma‘allâhı (s.269)

d. Sünnetine Tâbi Olan Müslümanların Kurtuluş Vesikâsı

Peygamber Efendimiz’in Müslümanlar tarafından uyulması gereken sözleri, eylemleri, kararları, ortaya koyduğu kurallar ve O’nun üstün ahlâk ve yaratılışına değgin bilgilerin tamamı sünnettir. Sünnete uymak ve sünnete uymayan davranışlar şeklinde tanımlanabilecek bidatlerden uzak durmak her müslümanın uyması gereken temel kaidelerdendir. Bu konuda söylenmiş birçok âyet ve hadis-i şerif mevcuttur. Nitekim “Şanım hakkı için, muhakkak ki size Resûlullâh’ta pek güzel bir örnek vardır. Allah’a ve son güne (âhirete) ümit besler olup da Allah’ı çok zikreleyen kimseler için.”²⁵ meâlindeki âyet-i kerîme ve “Kim benim sünnetimi ihyâ ederse beni sevmiş olur. Beni seven de cennette benimle beraber olur.”²⁶ Anlamındaki hadis-i şerif, müslümanlar için sünnete uymanın ve bidatlerden kaçınmanın gerekliliğine vurgu yapan birçok örnekten birer tanesidir. Sûfîler de tekkelerde sünnete tâbi olmanın önemini salık vermiş, sünnete uymanın yanı sıra Peygamberimizin üstün ahlakıyla ahlaklanmaya gayret göstermişlerdir. Nitekim Tezkiretü’l-Evliyâ’da geçen “Aziz ve Celil olan Allah sevgisinin alameti, Allah Sevgilisi’nin ahlakına, fiillerine, emirlerine ve sünnetlerine tabi olmaktır.”²⁷ ifâdeleri, tasavvuf çevrelerinin sünnet konusuna yaklaşımını özetler mahiyettedir. Peygamberin hizmetkârı ve yolunun önemli bir takipçisi olan, hayatı boyunca ehl-i sünnet çizgisinde bir yaşam süren Şemseddîn-i Sivâsî’nin yaklaşımı da yukarıda bahsedilenlerden farklı değildir. Şerî‘at, tarikat, sünnet Hazret-i Muhammed’in sırrıdır ve sünnetini aşağılayıp ona uymanlar iflâh olmazlar:

Şekvet-i dâreyne mazhar oldı bulmadı felâh
Sünnet-i garrâsını her kim anun tahkîr ider (s.170)

Mekke yurdun Medîne-i Münevver
Şehründür Muhammed Mustafâ senün
Şerî‘at tarîkat sünnet ne ki var
Sırrundur Muhammed Mustafâ senün (s.178)

3. Tasavvufla İlişkilendirilmesi

“Kur’ân ve hadislerde yer alan, insanın mistik yönüne ve gönül terbiyesine işaret

²⁵ Ahzab Sûresi, 21. Âyet. Yazır, *Kur’ân-ı Kerîm ve Meâl-i Şerîfi*, s. 421.

²⁶ Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *Sünenü’l-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şakir vdğ., I-V, Şirketü Mektebeti ve Matba‘ati Mustafa el-Bâbî, Mısır, 1962-1977, İlim 16.

²⁷ Feridüddîn Attâr, *Tezkiretü’l-Evliyâ*, haz. Süleyman Uludağ, İlim ve Kültür Yayınları, Bursa, 1984, s. 188.

eden, maddenin ve dünyanın geçiciliğini işleyen, kalbi davranışları esas alan kaidelerin değişik yorumlarından ibaret bir ahlak ve tefekkür sistemi"²⁸, "Zâtı, isimleri ve sıfatları bakımından Allah'tan, bunların tezâhürlerinden, ilmin hakikatinden ve bunların Zât-ı ahadiyet olan tek bir hakikate dönüşünden bahseden ilm-i billâh"²⁹ gibi ifâdelerle tanımlanabilecek tasavvuf, merkeze Hazret-i Muhammed ve Kur'ân-ı Kerim'i almış bir öğretilerdir. "Tüm tasavvuf öğretilerinin kaynağı Kur'ân âyetleridir."³⁰ Efendimizin benimsediği ibâdet biçimleri ve kişisel husûsiyetleri tasavvuf erbâbı için örnek teşkil eder. Mesela tasavvûfî tarikatlarda bir mürşidin önderliğinde halvete girme şeklinde tanımlayabileceğimiz ibâdetin temeli, Peygamber Efendimiz'in kendisine Peygamberlik tebliğ edilmeden önce Hirâ Mağarasında benimsediği tefekkür ağırlıklı ibâdet biçiminden mülhemdir. Yine sûflerin gerçekleştirdiği katı riyâzet ağırlıklı ibâdetin kaynağı da Peygamber Efendimiz'in ve ashâb-ı suffânın ibâdet şeklinden esinlenerek ortaya konmuştur. Tasavvuf ehli için O'nun ahlakıyla ahlaklanmak temel gâye olmuştur. "Bütün İslâmî ilimlerde olduğu gibi tasavvufta da kaynak Hazret-i Peygamber olarak gösterilmektedir. Tasavvuf, Hazret-i Peygamber döneminde hâl olarak varken sonraları bu hâl, bir ilim olarak da ortaya konulmuştur. Bu algılayış, tarikatların manevî bağlılığını gösteren silsilenin ilk halkasının Hazret-i Muhammed olduğu inancını doğurmuştur."³¹

Mutasavvıf bir kimliğe sahip Şemseddîn-i Sivâsî de bahsi geçen fikirleri benimsemiş ve yeri geldikçe Peygamber Efendimizi ve tasavvufu biraraya getirmiştir. Nefsi dünyevî arzûlardan soyutlamayı ve dünya malına meyl etmemeyi amaçlayan tasavvuf, Efendimiz'in "el-fakru fahrî ve bihî eftahiru.(Fakirlik övüncümdür, onunla iftihar ederim.)"³² şeklindeki hadîs-i şeriflerindeki mânâyâ yaklaşmaktadır. Her iki cihânın Şâhı olan Hazret-i Muhammed, dünyaya meyl edip bağlanmamış, fakr elbisesini giyip her dem fakirliğiyle övünmüştür:

Dir idün el fakru fahrî her dem ey mahbûb-ı Hak
Şâh-ı Kevneyn iken olmayub muhibb-i mâsivâ (s.172)

Giyüben fakrun libâsın fahr ider hem ol Resûl
Dâmenin elden koma ol tayyibânı bilmiş ol (s.219)

Ey çeşm-i hakâretle bakan merd-i fakîre
Ol fakr ile fahr iden ulı Şâh'ı unutma (s.249)

²⁸ Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1995, s. 18.

²⁹ Ferit Kam, *Vahdet-i Vücûd*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s. 83.

³⁰ Annemarie Schimmel, *İslâmın Mistik Boyutları*, Kabcacı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 44.

³¹ Zülfikar Güngör, "Aziz Mahmud Hüdâyî Divânî'nda Hz. Muhammed İmajı", Aziz Mahmud Hüdâyî Uluslararası Sempozyum Bildirileri (22-25 Mayıs), Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2006, C.1, s. 445.

³² Aliyyu'l-Kâfî, Ali b. Sultân, *el-Masnû' fi Ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevzû'*, nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1978, s. 128.

Aşağıdaki beyitlerde de Hazret-i Muhammed ve tasavvufufla ilgili kavramlar birarada işlenmiştir. İlk beyitte *halvet*, ikinci beyitte *kanâ'at*, üçüncü beyitte *şarâb-ı hikmet-i şer'* ve *bezm-i Ahmed* ifâdeleri tasavvufufla ilintili bir şekilde ele alınmıştır:

Mest-i İlâhî gülüne hamr-ı hakîkî bilene
Halvet virür her gelene ravza-i pür-nûr-ı Habîb (s.173)

Kanâ'at kâfına ankâ olupdur sâ'il-i bâbun
Ne turfe ger temelluk itnese anlar seg-i şehre (s.251)

Şarâb-ı hikmet-i şer'i içegör bezm-i Ahmed'den
Ki mahrûmdur bu 'işretten heves-kârân-ı Yûnânî (s.277)

SONUÇ

Makalemizin konusunu meydana getiren *Şemseddîn-i Sivâsî Divânı*'nın incelemesi sonucunda bazı tespitlerde bulunulmuştur. İlk tespitimiz *Şemseddîn-i Sivâsî*'nin, şiirlerinde ağırlıklı olarak tevhid ve tasavvufun adâb ve erkânı konularını işlemesidir. Bunlardan sonra gelen diğere önemli konu ise Peygamber Efendimiz'in çeşitli yönlerinin öne çıkarılmasıdır. Peygamberimizin vurgu yapılan özelliklerinin Kur'ân ve sünnet merkezli olduğu görülmektedir. Zaten şair de Kur'ân ve sünneti rehber edinen bir yaşam sürdürmüştür. Şiirlerinde başta Muhammed, Mustafa, Ahmed ve Mahmud olmak üzere, Efendimiz'in diğere birçok isim ve sıfatı kullanılmıştır. Allah'ın en sevgili kulu olan Hazret-i Muhammed aynı zamanda ümmetinin de sevgilisidir. Yaşantısı, ibâdeti, inancı ve ahlakıyla müminlere örnek teşkil eden en seçkin ve değerli şahsiyettir. Yüce bir ahlak üzerine yaratılan Hazret-i Muhammed, dünya üzerinde en sevilmiş insan olma özelliğini de taşımaktadır. O, her iki cihânın sultânı, âlemlerin yaratılma sebebi, kâinatın övücü olup bütün insanlığa rehber olarak gönderilmiştir. İki cihânın sultânyken *el-fakru fahrîve bihî eftahiru* deyip fakirliğiyle övünce kadar da mütevazı bir şahsiyettir. Peygamberlerin sonuncusu olan Hazret-i Muhammed, aynı zamanda enbiânın da en üstünüdür. Müslümanlara düşen sünnetine sıkı sıkıya bağlanmak ve bidatlerden kaçınmaktır. Sünnetine uymayanların sonu haraptır. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber Efendimiz, ümmeti için gözyaşları dökerek kadar fedâkâr olmanın yanı sıra günaha bulaşmışlar için kıyamette şefâ'atçidir. Tasavvufun merkeze aldığı, halvet ve tefekkür gibi birçok zikir ve ibâdet şeklinin ortaya çıkışında örnek teşkil edendir. Tasavvuf yoluna girenlerin hedefi O'nun ahlakıyla ahlaklanmaktır. Bu tespitler ışığında denilebilir ki *Şemseddîn-i Sivâsî, Divân*'ında yaşamı boyunca rehber edindiği Kur'ân ve sünnet çizgisinde bir Hazret-i Muhammed portresi ortaya koymuştur.

KAYNAKLAR

- 'Alfiyyü'l-Kârî, Ali b. Sultân, *el-Masnû' fi Ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevzû'*, nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1978.
- ANDI, M. Fatih, *Şiirin Ufku Hz. Peygamber'i Şiirle Sevmek*, Şule Yayınları, İstanbul, 2017.
- BİÇER, Abuzer, *Divân-ı Şeyh Ahmed Şemse'd-dîn Sivâsî*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1977.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmi'u's-Sahîh*, thk. Mustafa Dîbel-Buğâ, Dâru İbn Kesîr, Dımaşk-Beyrut, 1993, İmân 7.
- ÇETİŞLİ, İsmail, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012.
- Ebü'l-Kâsım Zeynülişâm Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik el-Kuşeyrî, *Kuşeyri Risâlesi*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991.
- Ferîdüddîn Attâr, *Tezkiretü'l-Evliya*, haz. Süleyman Uludağ, İlim ve Kültür Yayınları, Bursa, 1984.
- GÜNGÖR, Zülfikar, "Aziz Mahmud Hüdâyî Divânı'nda Hz. Muhammed İmajı", Aziz Mahmud Hüdâyî Uluslararası Sempozyum Bildirileri (22-25 Mayıs), Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2006, C.1.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd, *Sünen*, thk. Şu'ayb el-Arnaût vdğ., I-V, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, Beyrut, 2009, Fadli'd-Duâ, 10.
- İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ebü'l-Ferec, *Kitâbu'l-Mevzûât*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, Mektebetü's-Selefiyye, Medine, 1966, I, 289.
- İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî el-Cerrâhî, *Keşfü'l-hafâ ve Muzîlü'l-ilbâs ammâ İştêrehû mine'l-ehâdis-i ale's-sünneti'n-nâs*, Beyrut, 1988, C.2.
- KAM, Ferit, *Vahdet-i Vücûd*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015.
- KARA, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1995.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc, *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, I-V, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire, 1991, İmân 16.

- SCHİMMEL, Annemarie, *İslâmın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2004.
- SÜER, Fatih Ramazan, *Şemseddîn-i Sivâsî Dîvânı(İnceleme-Metin)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Doktora Tezi, Sivas, 2015.
- Şemseddîn-i Sivâsî, *Şemseddîn-i Sivâsî Dîvânı*, haz. Fatih Ramazan Süer, H Yayınları, İstanbul, 2017.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şakir vdğ., I-V, Şirketü Mektebeti ve Matba'ati Mustafa el-Bâbî, Mısır, 1962-1977, İlim 16.
- TOPARLI, Recep, *Dîvân (Şemseddîn-i Sivâsî Külliyyâtı I)*, Sivas Belediyesi Yayınları, Sivas, 2015
- UZUN, Mustafa, "Muhammed", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2005, C. 30.
- YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâl-i Şerîfi*, İşaret Yayınları, İstanbul 2000.
- YENİTERZİ, Emine, "Edebiyatımızda Hazret-i Peygamber'in İsimleri ve Harflere Dair", *Yüzakı*, S.14/Nisan, 2006.
- YENİTERZİ, Emine, "Hulâsatü'l-hakâyık'ta Hz. Peygamber'in Üstün Özellikleri", Uluslararası Hâce Muhammed Lutfî (Alvarlı Efe) Sempozyumu (25-26 Nisan 2013 Erzurum) Bildiriler, C. 2.